

I el nom de la seva gata, Anastassia...

**A tall de necrològica de Maria Lainà
(1947-2023)**

Rubén J. Montañés

Imatge: www.sansimera.gr

A l'entrevista que Grigoris Bekos va fer a Maria Lainà per a *To Vima* en març del 2015, tres mesos després que l'Acadèmia d'Atenes li atorgués el Premi Kostas i Eleni Uranis pel conjunt de la seva obra poètica, de bon principi va proposar a l'entrevistador que no li fessin fotos a ella sinó a la seva gata Anastassia. Ara que Maria Lainà ja no es troba en aquest món, no deixo de preguntar-me –apassionat eluròfil– què se n'haurà fet d'Anastassia; però estic segur que ella l'haurà deixat en bones mans.

Vaig conèixer personalment Maria Lainà al Seminari de Traducció Poètica que, organitzat per la Institució de les Lletres Catalanes, tingué lloc en abril del 2003 a Farrera de Pallars. A banda d'ella, hi estava prevista la participació de Kharis Vlavianós, però aquest no va poder venir per un imprevist d'última hora. La nit abans de pujar a Farrera me la van presentar a Barcelona, a la Residència d'Investigadors del CSIC, on sojornàrem tots dos. En algun moment li vaig parlar de l'indret on es faria el seminari, allunyat i de difícil accés. Maria no era especialment xerradora, més aviat el contrari, feia bo allò que caracteritza la persona assenyada, que no diu tot el que pensa però pensa tot el que diu. Es va limitar a preguntar-me: «I si ens quedem sense cigarrets?»

No vaig saber què respondre-li; jo havia deixat de fumar en 1995 i ni se m'havia passat pel cap considerar tal carestia. Però de totes les imatges que vint anys després rememoro de Maria Lainà, el complement del seu cos magre fins a la secor, dels seus cabells embullats, de la seva mirada sempre amb un punt d'ironia... és el cigarret. El tabac estava pràcticament en el seu ADN: havia nascut a Patras en 1947, el seu pare, originari d'Agrínio, era propietari d'una fàbrica de cigarrets i moltes hectàrees de conreu, i formava part del consell d'administració de Papastratos, l'empresa tabaquera que més produeix i distribueix a Grècia, encara avui.

De molt jove, Maria havia plantat tabac als camps de Xirómero, n'havia enfilat fulles als sequers... Quan en una entrevista a *Lifo* en 2019 li van preguntar a quina edat havien mort els seus pares, va respondre que la seva mare als 92, el seu pare un poc abans «perquè

fumava molt. Com també jo». No conec la causa exacta de la seva mort, però em fa l'efecte que els cigarrets no se'n troben lluny. No sorprèn, doncs, trobar-los en els seus poemes, com ara en aquest, publicat fa pocs anys, que al meu entendre és un bon dibuix del tarannà de Maria:

Μια φθινοπωρινή μέρα

Απλώς μια φθινοπωρινή ημέρα
 δίχως βροχή
 και δίχως άνεμο·
 ο κήπος μου φέτος δεν θα έχει λουλούδια
 ούτε στην άκρη του λιμνούλα με χρυσόψαρα
 άθελά μου θυμάμαι
 ανώφελα χρόνια
 ακόμη μία φορά
 η τύχη μου χαμογελάει·
 η μοναξιά που ονειρεύτηκα στα νιάτα μου
 θ' ανοίξει το μπουκάλι το κρασί
 και θα μ' ανάψει το τσιγάρο.

Από την συλλογή *Ό,τι έγινε*, 2020

Un dia de tardor

Simplement un dia de tardor
 sense pluja
 i sense vent;
 al meu jardí enguany no hi haurà flors
 ni a la punta un estanyol amb peixos daurats
 sense voler recordo
 anys malaguanyats
 una vegada més
 la fortuna em somriu:
 la solitud que vaig somiar els meus anys joves
 obrirà l'ampolla de vi
 i m'encendrà el cigarret.

Del recull *Allò que s'esdevingué*, 2020

A l'endemà d'aquell primer encontre, a Farrera ens trobarem, a banda de Maria Lainà i jo mateix, Margarita Ballester, Montserrat Camps, Montserrat Franquesa, Montserrat Gallart, Joaquim Gestí, Francesc Parcerisas, Iolanda Pelegrí, Pere Rovira i Jordi Vintró; he de constatar amb tristor que Monserrat Franquesa tampoc no es troba ja entre nosaltres... Tot plegat, aquell seminari va ser d'allò més profitós, un exercici dinàmic de traducció amb la possibilitat de consultar els dubtes d'interpretació amb l'autora. Aquesta, d'altra banda, no pronunciava al respecte més paraules que les precises per polir les nostres, les dels traductors, i així anava deixant clar –almenys per a mi, però crec que fou una percepció compartida– el seu concepte de la poesia, que anys més tard en un titular condensaria sòbriament així: «Η ποίηση είναι γλώσσα, ούτε ιδέες ούτε συναίσθημα», «La poesia és llengua, ni idees ni sentiment».

Maria Lainà, sens dubte, va fer la seva vida al voltant del (bon) ús de la llengua. Havia estudiat Dret a la Universitat d'Atenes, però amb prou feines va exercir un any l'advocacia, i només una vegada va actuar als tribunals. En canvi, lectora compulsiva i autodidacta –«a casa nostra no llegia ningú. A la casa paterna no teníem ni biblioteca»– a banda de la seva producció literària, tant en poesia com en prosa, va ser traductora de literatura i d'assaig, editora de llibres descriptius, literaris i filosòfics, crítica d'art, guionista, productora i presentadora de programes de ràdio i televisió sobre literatura, professora de traducció i de llengua i poesia gregues en col·legis anglòfons, i periodista en suplementos culturals de diaris. Fou membre fundador de la Societat d'Escriptors Grecs. Com es veu, no era persona de compartiments estancs...

Από τα «Πέντε ποιήματα»

Δεν είχα προφτάσει
 Βρισκόμουν στο φως
 και μετατοπιζόμουν μαζί του
 Ένα οποιοδήποτε φεγγάρι
 μπορούσε να μ' ακουμπήσει
 Ένωθα πως αυτό θα περνούσε
 πως τελικά

θα είχα ένα τόπο να μείνω
 ένα οποιοδήποτε
 [φεγγάρι.

Από την συλλογή *Σημεία στίξεως*, 1979

Dels «Cinc poemes»

No havia arribat a temps
 Em trobava a la llum
 i em desplaçava juntament amb ella
 Una lluna qualsevol
 podia sostenir-me
 Sentia que allò passaria
 que finalment

tindria un lloc on romandre
 una lluna
 [qualsevol

Del recull *Signes de puntuació*, 1979

Pel que fa a la seva obra, Maria Lainà ha marxat d'aquest món fenomenològic deixant-nos deu poemaris: *Ενηλικίωση* [*Majoria d'edat*, 1968], *Επέκεινα* [*Més enllà*, 1970], *Αλλαγή τοπίου* [*Canvi de paisatge*, 1972], *Σημεία στίξεως* [*Signes de puntuació*, 1979], *Δικό της* [*D'ella*, 1985], *Ρόδινος φόβος* [*Por rosada*, 1992], *Εδώ* [*Aquí*, 2003], *Ο Κήπος - Όχι Εγώ* [*El jardí - Jo no*, 2005], *Μικτή τεχνική* [*Tècnica mixta*, 2012] i *Ό,τι έγινε* [*Allò que s'esdevingué*, 2020]. I en prosa: *Η Εφτάψυχη* [*La de set ànimes*, 1998], *Φιλαργυρία* [*Avarícia*, 2000], *Εως θανάτου* [*Fins a la mort*, 2001], *Πολύδωρη* [*Polidora*, 2005], *Το Νόημα* [*El sentit*, 2007] i *Τι ωραία που είναι η ζωή* [*Què bonica és la vida*, 2020]; a banda d'onze obres de teatre representades entre 1983 i 2013, recollides en *Απαντα τα θεατρικά* [*Totes les obres teatrals*, 2009].

Quant a guardons, en 1993 va obtenir el Premi Nacional de Poesia pel recull poètic *Ρόδινος φόβος* [*Por rosada*]; en 1996 el Premi Kavafis, juntament amb Iorgos Markópulos; en 1998 el Premi Maria Callas del Tercer Programa de la Radiofonia Grega; en 2014 el Premi Kostas i Eleni Uranis que he mencionat al principi; i en 2023 el Gran Premi Nacional de les Lletres.

Al meu parer, en la poesia de Maria Lainà abunden —sense ser les úniques, és clar— les reflexions sobre la solitud i sobre la mort; i crec que les feia, precisament, perquè no era ni misantròpica ni atrabiliària. Ans al contrari, n'establia la relació amb l'amor i la bellesa. De fet, potser per a ella eren el mateix. Se sentia ferida per la lletjor, defensava l'estètica sense ser-ne una víctima. Era categòrica al respecte: «Φοβάμαι τον θάνατο, φοβάμαι την ασχήμια» «Em fa por la mort, em fa por la lletjor». Reflexionava tant sobre la mort, la descrivia, perquè considerava que la mort impedeix la vida; però que l'amor pot vèncer-la, en altres verals, en altres dimensions...

Δ' Θριαμβικό

Love is not love
which alters when it alteration finds
or bends with the remover to remove

Σαίξπηρ, Sonnet 116

Δεν είναι αγάπη αυτή
που αλλάζει με της τύχης όλες τις στροφές
και με κάθε σκούντημα παραστρατεί.

(Σαίξπηρ, 116, μτφρ. Βασ. Ρώτας)

Αν κάποτε πεθάνω,
μην ακούσεις ποτέ πως τάχα «κείμαι
ενθάδε»:
εσύ θα με βρεις στην αναπνοή του αγέρα
στο φευγαλέο, παιδικό χαμόγελο.

Αν κάποτε πεθάνω,
μη διαβάσεις ποτέ τ' όνομά μου σε πέτρα:
εσύ θα ξέρεις να μ' ακούσεις στον αχό της
άνοιξης
και στην επιμονή του ήχου της βροχής.

Αν κάποτε πεθάνω,
μην πιστέψεις ποτέ πως η αγάπη μου
τελείωσε:
σκέψου πως θα σε περιμένει,
σ' άλλες αισθήσεις περιγράφοντας την
ομορφιά σου.

Θα σε πάρω
όταν νομίσεις πως κανείς δεν σε
παραμονεύει πια
εγώ
με το πάθος της ασυμφιλίωτης αγάπης μου
θα σε κυκλώσω ξαφνικά
και θα σε πάρω
άφωνο και σαστισμένο
όταν πιστέψεις πως αλλού ξεχάστηκα
εγώ
με την επιμονή της μνήμης μου
θα δέσω τα χέρια σου με τις ίδιες τους
χειρονομίες
και θα σε πάρω
να μαρτυρήσεις πόσο πολύ σ' αγάπησα.
Τότε απ' τους ανθρώπους θα αθωωθεί η
σιωπή μου.

Από την συλλογή *Επέκεινα*, 1970

IV Triomfal

Love is not love
which alters when it alteration finds
or bends with the remover to remove

Shakespeare, Sonnet 116

L'amor no és amor
si sofreix canvis amb els canvis temporals,
si, mancat de favors es vincla al desfavor.

(Shakespeare, 116, trad. de Salvador Oliva)

Si mai moro,
no escoltis mai que, diuen, «aquí jac»:
tu em trobaràs en l'alènar de l'aire
en el fugisser, infantil somriure.

Si mai moro,
no llegeixis mai el meu nom en una pedra:
tu sabràs escoltar-me en la remor de la
primavera
i en la insistència del so de la pluja.

Si mai moro,
no creguis mai que s'ha acabat el meu
amor:
pensa que t'esperarà,
descrivint en altres sentits la teva bellesa.

Et prendré
quan creguis que ja no t'espera ningú
jo
amb la passió del meu amor irreconciliable
t'envoltaré de sobte
i et prendré
sense veu i trasbalsat
quan creguis que m'he oblidat en un altre lloc
jo
amb la insistència del meu record
et lligaré les mans amb els seus propis gestos
i et prendré
perquè testimoniïs quant et vaig estimar.

Lavors la gent declararà innocent el meu
silenci.

Del recull *Més enllà*, 1970

Tanco aquest obituari —creiu-me que és un gènere que no m'agrada gens ni mica cultivar— i em venen al cap els records d'aquells dies a Farrera, i amb ells construeixo el retrat d'una gran senyora de la literatura. Que es definia com a «més aviat antisocial», però deia tenir bastants amics; i no ben bé enemics, sinó persones a les quals imaginava resultar antipàtica. Sense poder sostreure'm a la imatge d'un espai on són els morts —un àmbit etern i hedònic— la hi veig, amb el cigarret entre els dits i assaborint un gotet de bon whisky.

Ετεροχρονισμός

Ας πάμε τώρα
νεκρός εσύ
κι εγώ στην αγκαλιά σου
ας κοιμηθούμε κάτω
από το φως των αστεριών
που δεν υπάρχουν πια.

Από την συλλογή *Ό,τι έγινε*, 2020

Ajornament

Anem ara
tu mort
i jo en la teva abraçada
a dormir sota
la llum dels estels
que no existeixen ja.

Del recull *Allò que s'esdevingué*, 2020

I acaronent una gata, encara que no sigui Anastassia.

* * *

Heus aquí els enllaços a les entrevistes (o similars) a què s'ha fet referència en aquesta necrològica, i encara a alguna més que pot ajudar a copsar la personalitat de Maria Lainà:

<https://www.tovima.gr/2015/03/07/books-ideas/maria-laina-i-poiisi-einai-glwssa-oyte-idees-oyte-synaisthima/>

<https://www.lifo.gr/culture/vivlio/i-maria-laina-mesa-stis-dafnes>

https://www.efsyn.gr/nisides/anoihto-biblio/20084_poiisi-ligo-afirimeni-kai-ligo-akribos-sto-stoma

<https://www.lifo.gr/proswpa/athenians/maria-laina-1947-2023-o-anthropos-den-ehei-anagki-tin-tehni-otan-einai>

<https://www.oanagnostis.gr/maria-laina-anthropoi-amp-fantasmata-tis-konstantinas-korryvanti/>